

УДК: 33.338.24.01

Алейнікова Олена Володимирівна,
доктор наук з державного управління, професор,
директор Навчально-наукового інституту менеджменту
та психології ДВНЗ «Університет менеджменту освіти»

ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Анотація. *Висвітлено основні пріоритетні завдання державної політики, спрямованої на підвищення конкурентоспроможності економіки України. Визначено варіанти підходів до реалізації державної промислової політики. Досліджено тенденції зміни регуляторної політики і впливу органів державного управління на сферу промислового розвитку економіки країни.*

Ключові слова: *державна підтримка, конкурентоспроможність, державна промислова політика, державне регулювання промислового розвитку, економічне зростання, функції державної промислової політики.*

Алейнікова Елена Владимировна

ГОСУДАРСТВЕННАЯ ПОДДЕРЖКА СТРАТЕГИИ РАЗВИТИЯ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ ЭКОНОМИКИ УКРАИНЫ

Аннотация. *Освещены основные приоритетные задачи государственной политики, направленной на повышение конкурентоспособности экономики Украины. Определены варианты подходов к реализации государственной промышленной политики. Исследованы тенденции изменения регуляторной политики и влияния органов государственного управления на сферу промышленного развития экономики страны.*

Ключевые слова: *государственная поддержка, конкурентоспособность, государственная промышленная политика, государственное регулирование промышленного развития, экономический рост, функции государственной промышленной политики.*

Olena Aleinikova

STATE SUPPORT OF STRATEGY DEVELOPMENT OF THE ECONOMY COMPETITIVENESS

Abstract. *The basic priorities of the state policy aimed at increasing the competitiveness of Ukraine's economy. Defined options approaches to realization of the state industrial policy. The tendencies of changes in regulatory policy and the impact of government on the industrial development of the economy.*

Keywords: *the state support, competitiveness, the state industrial policy, government regulation of industrial development, economic growth, the functions of state industrial policy.*

Постановка проблеми

Актуальність проблеми дослідження. Державна підтримка промислової

політики націлює діяльність виконавчої влади на формування оптимальних умов і чинників ефективної роботи промисловості для реалізації національних, регіональних, геополітичних інтересів країни, спрямованих на підвищення та розвиток її економічної конкурентоспроможності. Одним із основних напрямів державної промислової політики повинна стати реорганізація промисловості для створення її оптимальної структури. Розвиток промисловості органічно пов'язаний з територіальною трансформацією продуктивних сил. Тому виважена промислова політика є однією з важливих передумов забезпечення економічної стабільності України. Успіх соціально-економічного розвитку країни, насамперед, залежить від наявності та ефективної реалізації продуманої стратегії державної промислової політики.

Аналіз основних досліджень та публікацій

Питанням розроблення і реалізації державної політики щодо підвищення промислової активності підприємств, зростання їх конкурентоспроможності та інноваційного потенціалу присвячено низку праць вітчизняних та зарубіжних учених, серед яких О. Алимов, О. Амоша, І. Андел, Б. Андрушків, Ю. Бажал, С. Біла, Л. Беззубко, М. Білик, В. Бодров, Р. Бойко, М. Бутко, З. Варналій, О. Веклич, С. Вовкинич, М. Гаман, А. Гальчинський, В. Горник, В. Геєць, С. Глазьев, О. Гойчук, Б. Губський, Б. Данилишин, І. Крючкова, В. Семиноженко, Р. Фатхутдінов, Л. Федулова, Ю. Яковець, Л. Яковенко та інші.

Метою статті є уточнення комплексу заходів для реалізації державної підтримки стратегії розвитку промислової політики, спрямованої на підвищення конкурентоспроможності економіки країни в сучасних умовах.

Виклад основного матеріалу

В основу державної підтримки стратегії розвитку економічної політики сьогодення закладено принципове усвідомлення, що підвищення конкурентоспроможності країни можливе лише за умови технологічного переоснащення та модернізації наукомістких промислових підприємств. Звідси все більшої актуальності набуває основна ідея Концепції загальнодержавної цільової програми розвитку промисловості України на період до 2017 р. – створення конкурентоспроможного промислового комплексу постіндустріального типу, здатного в умовах глобалізації вирішувати головні завдання соціально-економічного розвитку суспільства та утвердження України як високотехнологічної держави.

Органи державної влади намагаються реалізувати цю ідею завдяки промисловій політиці, що базується на реформуванні системи управління промисловим комплексом, подоланні диспропорцій у промисловому виробництві, створенні сприятливих умов для економічного розвитку суб'єктів підприємницької діяльності різних форм власності, повному та ефективному використанні наявного наукового потенціалу і подальшому його розвитку для підвищення конкурентоспроможності високотехнологічного промислового виробництва та продукції.

Головна мета формування державної промислової політики полягає у створенні сучасного, інтегрованого у світове виробництво, здатного до саморозвитку промислового комплексу, який відповідає аналогічним утворенням розвинутих держав світу. Сьогодні суттєво змінюється характер і зростає роль промислової політики, яка є головною складовою економічної політики держави. Вона все більше спрямовується на виконання завдання вироблення інноваційно спрямованої стратегії, націленої на розвиток прогресивних технологічних укладів, застосування усього арсеналу інструментів прямого і непрямого стимулювання інноваційного процесу, а також формування комплексу інфраструктури з використанням новітніх комунікацій та інформаційних технологій².

Важливою функцією державної промислової політики є вибір пріоритетів у розвитку промисловості, розроблення системи протекціоністських заходів, створення режиму, що найбільше сприяє найважливішим та найперспективнішим підприємствам. Підтримувати слід лише підприємства, здатні забезпечити випуск високотехнічної продукції, процес виробництва яких відповідає всім вимогам екологічних стандартів. Головною умовою є інноваційна стратегія і тактика на макро- та мікроекономічних рівнях. Важливим у цьому процесі є правильне формування системи цілей, спрямованих на досягнення запланованих показників промислового розвитку країни³.

У сучасних умовах державна промислова політика є складовою частиною стратегії суспільного розвитку, заснованої на системі відносин між державними і муніципальними органами влади, що є суб'єктами господарювання, науковими і громадськими організаціями з приводу формування структурно-збалансованої, конкурентоздатної промисловості, інтелектуальне ядро якої представлене новітнім технологічним укладом. Механізм її реалізації припускає систему правових, економічних, організаційних та інших заходів, що сприяють формуванню конкурентоздатного промислового комплексу, забезпеченню його ефективного функціонування. Сутність промислової політики полягає в обґрунтованому виборі її суб'єктами пріоритетних видів діяльності, у наданні їм ефективної підтримки.

Державна промислова політика повинна передбачати не тільки внутрішнє узгодження всіх її компонентів, а й враховувати взаємозв'язок з іншими видами політики, зокрема, макроекономічної, зовнішньоекономічної, регіональної, екологічної, соціальної тощо. У межах державної промислової політики поєднуються місія промисловості в контурі соціально-економічної системи держави і стратегія як форма реалізації місії в конкретних історичних умовах. З метою створення умов для збільшення темпів економічного зростання й розвитку на основі наявної соціально-економічної системи держави промислова політика повинна реалізуватися через програми розвитку, пріоритетними принципами яких є таке: нарощування виробництва в галузях зі швидким обігом капіталу й високою бюджетною ефективністю, що забезпечують товарне наповнення споживчого

² Клименко Ю. Л. Взаємозв'язок державної, регіональної та промислової політики [електронний ресурс] / Ю. Л. Клименко. — Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum./nvamu_uprav/2011_3/44.pdf

³ Крайник О. Державне регулювання промислового розвитку регіону / О. Крайник // Ефективність державного управління: зб. наук. пр. — Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2010. — Вип. 23. — С. 416.

ринку; підтримка наукомістких галузей і високих технологій, галузей з високим ступенем обробки, зокрема на основі розвитку коопераційних зв'язків з іноземними компаніями; вибір стратегії й пріоритетів промислового комплексу, виходячи з використання конкурентних переваг України й ліквідації її слабких місць; виробництво конкурентоспроможної машинобудівної продукції як основи технічної реконструкції економіки; диференціація методів промислової політики щодо виробництв та галузей промислового комплексу, стану виробничого апарату, забезпеченості ресурсами тощо; пріоритетність політики ресурсо- й енергозбереження як найважливішої складової підвищення конкурентоспроможності вітчизняних товаровиробників, які потребують державної підтримки; розроблення такої державної промислової політики, яка відповідатиме цілям і методам нормативно-правового й законодавчого забезпечення; збереження й збільшення зайнятості населення.

Україна зможе перетворитися на високотехнічну державу з інноваційною моделлю економічного зростання за умови відповідності промисловості науково-технічним досягненням постіндустріального суспільства. Подолати суттєве відставання України від розвинених країн щодо продуктивності праці в усіх сферах народного господарства, оновити основні фонди, упровадити енерго- і матеріалозберезувальні технології можна тільки на основі промислових інновацій.

Як свідчить досвід економічно розвинених країн, національна влада повинна запроваджувати механізми створення розгалуженої корпоративної структури, яка здійснюватиме всебічне стимулювання й підтримку наукових досліджень та розробок завдяки їх комерціалізації. З метою інтеграції ресурсів великих підприємств і малого бізнесу для досягнення інноваційного розвитку економіки можна використовувати технологію франчайзингу, яка набула значного поширення в країнах Західної Європи і США у вигляді системи контрактних відносин великих і малих фірм. Запровадження цієї технології господарської інтеграції малого і великого бізнесу забезпечує суттєвий економічний ефект, особливо у галузі торгівлі і сфері послуг.

Ефективна державна програма сприяння розвитку малого дослідницького підприємництва в Україні дала б можливість суттєво розширити простір діяльності малих фірм і сприяла б зміцненню системи державного фінансування науково-технічного прогресу та пожеввленню ризикового фінансування на стадіях комерційного освоєння продукції, значно зменшуючи інвестиційний ризик вкладників⁵.

Крім загальнодержавних завдань, які мають макроекономічний характер, промислова політика може здійснюватися на мезо- і мікрорівнях.

Так, державна промислова політика на мезорівні — це вирішення питань на рівні регіону, якщо виникає потреба у вирівнюванні розвитку окремих регіонів, як найбільших національних мережевих корпорацій — холдингів, фінансово-промислових груп та інших інтегрованих об'єднань, так і транснаціональних

⁵ Ткаченко Ю. В. Державна промислова політика як інструмент впливу на розвиток підприємницького середовища в Україні / Ю. В. Ткаченко // Вісник соціально-економічних досліджень ; Одеський національний економічний університет. — 2012. — № 40. — С. 328–329.

корпорацій, як вітчизняних, так і закордонних. Держава повинна обґрунтовано визначати мету й завдання перед регіональними органами влади, розробляти державні програми, забезпечувати контроль за виконанням законодавчих актів, правових норм. Для України регіональна промислова політика має винятково важливе значення через розходження природно-географічних, економічних, соціально-демографічних та інших умов. Унаслідок цих факторів однаковий підхід до регіонів неможливий.

Забезпечення ефективного функціонування промислового комплексу регіону є одним із найважливіших завдань, виконання якого дасть змогу підвищити добробут його населення, поліпшити стан навколишнього середовища, забезпечити умови для розвитку у сфері промислового виробництва та соціальної інфраструктури. В умовах подолання економічної кризи актуальною є активізація роботи наявного промислового комплексу регіону. Реалізація цього завдання можлива шляхом забезпечення ефективного поєднання загальнодержавного та регіонального управління промисловим комплексом. Велика роль у процесі відводиться регіональним органам виконавчої влади та місцевого самоврядування, від яких залежить вирішення низки проблем, а саме: визначення пріоритетних напрямів регіональної промислової політики; забезпечення ефективної співпраці між керівниками підприємств та владними структурами; сприяння ефективній роботі підприємств регіону.

Функції державного регулювання промислового розвитку на регіональному рівні можна розділити умовно на дві групи. До першої групи належать функції з реалізації основних напрямів державної регіональної політики та виконання державних програм промислового розвитку; організація, контроль та забезпечення виконання нормативно-правових актів вищих органів виконавчої та законодавчої влади; виконання державних замовлень і контрактів на виробництво промислової продукції тощо. Друга група охоплює функції, пов'язані зі створенням та забезпеченням ефективного функціонування регіональних і локальних промислових комплексів, вирішенням соціально-економічних, екологічних проблем розвитку регіону. Реалізація обох функцій у сучасних умовах повинна забезпечити прискорене економічне зростання як у регіонах, так і в державі загалом. Промисловість має всі ознаки стати основним носієм технічного прогресу та джерелом зростання національної конкуренто-спроможності³.

Промислова політика на макро- і мезорівнях тісно пов'язана з промисловою політикою на мікрорівні, яка є найбільш чутливою до стану окремих підприємств і взаємин між ними. На мікрорівні здійснюється державне забезпечення сприятливих умов для діяльності підприємств як самостійних ринкових суб'єктів (зокрема, правил вирішення господарських суперечок, процедур поглинань, санацій тощо). Здійснення промислової політики на мікрорівні — це виконання завдань промислового бізнесу, де існує маса проблем ефективності й конкурентоспроможності підприємств промислового комплексу, вирішення кадрових, соціальних

³ Крайник О. Державне регулювання промислового розвитку регіону / О. Крайник // Ефективність державного управління: зб. наук. пр. — Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2010. — Вип. 23. — С. 418.

питань, протистояння злочинним діям у межах процедур банкрутства й фінансового оздоровлення, незаконним, агресивним поглинанням і злиттям, переділу власності. Усе це коло проблем повинно перебувати під пильною увагою з боку державних органів у межах здійснення державної промислової політики.

Реалізація державної промислової політики на мікрорівні здійснюється завдяки підтримці на зовнішніх ринках у межах можливостей державних зовнішніх інститутів; нормативним правовим актам і роз'ясненням, а також коментарям до них, які адресуються представникам промислового бізнесу; економічним важелям і стимулам: податковим, тарифним, іншим умовам; адміністративним заходам у вигляді видачі ліцензій, квот, сертифікатів; сфері освітніх послуг, які надаються потенційним або реальним працівникам підприємства; управлінню державною власністю; узгодженню заходів з регіонами України. Загалом, підприємства (за невеликим винятком) самі зацікавлені у своєму розвитку й удосконаленні, збільшенні прибутку й рентабельності, підвищенні якості й ефективності виробництва. Проблема полягає в тому, що реалізація цієї мети може здійснюватися різними способами, не завжди відповідно до загальнодержавних інтересів, або стримуватися чинниками зовнішнього і внутрішнього порядку. Причому як стримувальні чинники можуть виступати недостатній рівень кваліфікації менеджменту, пошук найбільш ефективних напрямів дій, відсутність необхідної інформації про ринкову кон'юнктуру, а також можливі прямі та непрямі загрози, на подолання яких підприємству потрібно витратити значні кошти, що вичерпує і без того мізерні джерела інвестиційних вкладень.

Незважаючи на значні переваги, властиві цим механізмам, вони мають істотний недолік – їх претензія на швидкий ефект від регулювальної дії держави. Хоча, як було зазначено раніше, усе більше економістів сходяться сьогодні на думці про визнання довготривалості трансформаційних процесів. Отже, було б доцільнішим запропонувати побудову моделі механізму здійснення промислової політики, виходячи з логічної послідовності формування умов економічного зростання, виділення і першочергового вжиття заходів щодо створення бази, яка забезпечує «запуск» механізму саморозвитку в напрямі відповідності державним інтересам. Це дасть можливість сконцентрувати і реалістичніше спланувати розподіл державних ресурсів на вузьких сферах втручання, тим самим забезпечивши практичну реалізацію сформульованих цілей.

Реалізація зазначеної моделі вимагає розроблення глибоко продуманої і науково обґрунтованої стратегії розвитку промисловості на довгострокову перспективу. Проте, поза сумнівом (і це визначається загальнодержавною стратегією соціально-економічного розвитку), на перших етапах головним пріоритетом виступає формування інвестиційного попиту, насамперед, на продукцію вітчизняних виробників, а також накопичення необхідних ресурсів для здійснення подальших кардинальних перетворень. Такий підхід уже на перших етапах передбачає посилення уваги до розвитку машинобудівного комплексу.

Що стосується методів, які держава може використовувати в здійсненні промислової політики, то вони досить різноманітні і становлять своєрідний стандартний набір, апробований як міжнародною, так і вітчизняною практикою. Вважається, що, оскільки ринок є багато в чому саморегульованою системою, впливати на нього можна здебільшого лише непрямими методами. Проте це не означає, що в розвиненому ринковому господарстві прямі методи взагалі не мають права на існування. У ряді випадків їх застосування є не тільки припустимим, а й абсолютно необхідним¹. В умовах сучасного стану реформування економічних процесів важливим є поєднання як економічних, так і адміністративних методів регулювання з метою забезпечення належного результату у сфері розвитку крупних підприємств та галузей економіки. Власне, роль держави в реалізації промислової політики полягає у тому, щоб здійснювати регулювання, виходячи з комплексу своїх функцій, характерних для ринкової економіки. Мається на увазі комплекс функцій, який забезпечує роль держави як безпосереднього учасника економічних процесів, який формує економічні, правові, адміністративні норми, що забезпечують функціонування промислово-виробничого комплексу³.

Підходи до реалізації проведення промислової політики можна звести до таких варіантів: орієнтований на експорт: підтримуються галузі, що мають значний експортний потенціал, власні можливості для оновлення технологічної бази виробництва, здатні нарощувати обсяги виробництва та експорту продукції, значно впливають на формування бюджетів усіх рівнів; орієнтований на імпортозаміщення: підтримка галузей, які випускають продукцію, здатну замінити імпортні товари на вітчизняних ринках, витіснити іноземних конкурентів. Важливим для оновлення технологічної бази виробництва та випуску конкурентоздатної продукції є залучення прямих іноземних інвестицій, орієнтування на випуск товарів для внутрішнього споживання: промислове зростання починається у тих галузях, які реально виготовляють продукцію, що користується попитом на внутрішньому ринку.

Ефективна промислова політика повинна базуватися на поєднанні всіх трьох підходів, їх комбінуванні та переважанні певного підходу, залежно від промислового потенціалу регіону.

Висновки

Держава має бути безпосереднім учасником економічних процесів, творцем і виконавцем економічних, правових, адміністративних норм, ініціатором перетворень в економічній системі.

Передусім, дії держави спрямовуються на збереження залишків національного виробництва, призупинення поточного спаду, підтримання рівня доходів та зайнятості, відновлення та розвиток виробництва. Наступний

¹ Андрієвський Д. Й. Методи державного регулювання структурного розвитку промисловості на регіональному рівні [електронний ресурс] / Д. Й. Андрієвський. — Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum%20nvamu_upravl/2011_1/46.pdf

³ Крайник О. Державне регулювання промислового розвитку регіону / О. Крайник // Ефективність державного управління: зб. наук. пр. — Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2010. — Вип. 23. — С. 417.

комплекс заходів – розвиток некапіталомістких галузей із швидким обігом капіталу, що дасть змогу наповнювати бюджет грошима, а споживчий ринок — товарами. І третій блок пріоритетів – це формування сучасної моделі економічної системи, встановлення світових економічних зв'язків, підтримка найсучасніших наукомістких галузей, активізація підприємництва тощо. У проведенні промислової політики держава має здійснювати не окремі заходи регулювання, а комплекс функцій, характерних для ринкової економіки.

Державна промислова політика повинна регулювати всі аспекти промислової діяльності, незалежно від форм власності, галузей промисловості і категорій промислових виробництв. Це дасть змогу створити міжгалузеві зв'язки не тільки всередині, а й ззовні для забезпечення конкурентних переваг для внутрішнього виробничого середовища.

Список використаних джерел

1. Андрієвський Д. Й. Методи державного регулювання структурного розвитку промисловості на регіональному рівні [електронний ресурс] / Д. Й. Андрієвський. — Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum%20/nvamu_upravl/2011_1/46.pdf
2. Клименко Ю. Л. Взаємозв'язок державної, регіональної та промислової політики [електронний ресурс] / Ю. Л. Клименко. — Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum./nvamu_upravl/2011_3/44.pdf
3. Крайник О. Державне регулювання промислового розвитку регіону / О. Крайник // Ефективність державного управління: зб. наук. пр. — Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2010. — Вип. 23. — С. 415–421.
4. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 09.07.2008 р. № 947–р. «Про схвалення Концепції проекту Загальнодержавної цільової економічної програми розвитку промисловості на період до 2017 року» // Офіційний вісник України. — 2008. — № 53. — Ст. 1781.
5. Ткаченко Ю. В. Державна промислова політика як інструмент впливу на розвиток підприємницького середовища в Україні / Ю. В. Ткаченко // Вісник соціально-економічних досліджень ; Одеський національний економічний університет. — 2012. — № 40. — С. 325–330.

Olena Aleinikova

**STATE SUPPORT OF STRATEGY DEVELOPMENT
OF THE ECONOMY COMPETITIVENESS**

The basic priorities of economic policies aimed at improving the competitiveness of the economy. Defined option is to implement the state industrial policy. The tendencies of changes in regulatory policy and the impact of the administration in the sphere of industrial economic development.

Participation of the state as a direct participant of economic processes, creator and performer of economic, legal, administrative rules, the initiator of reforms in the economic system was analysed. The attention on the need to directions of state influence on the preservation of national production, suspending the current downturn, maintaining income and employment, recovery and development production was accented. The complex of measures for development of not capital-intensive industries with rapid turnover, which will fill the budget money, and the consumer goods market was defined.

The necessity of forming a modern model of the economic system, the inclusion of economy in world economic relations, support the latest high-tech industries, enhance entrepreneurship and more was emphasized.

It is noted that in carrying out industrial policy the state should not implement some control measures, and a set of features characteristic of a market economy. It was established that the state industrial policy should regulate all aspects of industrial activity, regardless of ownership, industries and categories of industrial production. This will create intersectoral collaboration not only within but also from outside to create competitive advantages for domestic production environment.